

Granični pejzaž

Marta Stojić Mitrović

Konceptom graničnog pejzaža, krajolika, granicolika od engleskog *borderscape*, koji je razvila Chiara Brambila (2015) oslanjajući se na Appadurajevu (1996) višestruke pejzaže – *scapes* (*ethnoscapes*, *technoscapes*, *financescapes* i dr.), naglašavaju se pluralni, dinamični, relacioni, konfliktni i deteritorijalizovani aspekti društveno-prostornih procesa stvaranja granica i isključivanja, zaobilazeći sputavajuću teritorijalnost nacionalne države i teritorijalnosti uopšte i omogućavajući održavanje neukaljane moralne pozicije političkih aktera koji ih generišu (Stojić Mitrović i Vilenica 2019). Granični pejzaži imaju komunikacijsku funkciju: proizvode se za određenu publiku kako bi joj preneli određenu informaciju. **Granični režimi** mehanizmom graničnih pejzaža stvaraju podređene alegalne prostore (u) kojima je data sloboda za eksperimentisanje sistemima nadzora, kontrole i **prisile**. Alegalnost se ogleda pre svega u zaobilazanju (ignorisanju, rastezanju, "kreativnom tumačenju", paušalnom isključivanju određenih administrativnih kategorija iz sistema zaštite) pravnih propisa koji su zvanično na snazi.

Granični pejzaži, kao i granice, ali i centar i periferija, nisu samo fizička mesta i fizički objekti, već političke funkcije, manifestacije asimetričnih socio-političkih odnosa, koje se koncipiraju kao karakteristične za određene prostore. Razvijaju se kumulativno, spregom krajnje konkretnih političkih i ekonomskih pritisaka i ustupaka, i širih diskursa i političkih agendi. Moćniji ekonomski i politički akteri instrumentalizuju asimetrične odnose, pre svega ekonomsku i političku zavisnost, da druge aktere stave u službu sopstvenog graničnog režima, u funkciju granice. U tom se procesu određeni prostori, kao lokusi primene specifičnih vidova kontrole kretanja, diskurzivno transformišu u granične pejzaže. Granični pejzaži se obično koncipiraju na rubu a još češće izvan političkog prostora koji ih stvara, omogućavajući na taj način izuzeće od postojećeg pravnog sistema. Rubni i eksterni granični pejzaži presecaju granice i teritorije realnih nacionalnih država, i ne pokrivaju definisan prostor. I kampovi i druge zone zadržavanja mogu se takođe aktivirati kao granični pejzaži, kao lokusi često alegalnih praksi granične kontrole koju sprovode državni i neformalni akteri. Njihova prostorna fluidnost omogućava da se po potrebi apliciraju kao diskurzivni okvir za opravdavanje alegalnih praksi, koje se dešavaju "tamo negde", ostavljajući politički prostor koji ih generiše "neuprljanim" kontra-pravnim, nasilnim, diskriminatornim i krajnje brutalnim praksama.

EU proizvodi susedne države kao aktere i delove svog **zoniranog graničnog pejzaža** obećanjem dodeljivanja tzv. privilegovanog položaja, koji znači izdašan tok novca iz EU i ponekad i popravljavanje političkog ugleda i položaja u transnacionalnom sistemu. U tom procesu dolazi do komoditizacije granica i državnih teritorija: one postaju roba koja se menja za napredak, "približavanje centru". Kao i države-članice EU koje su deo suvereniteta dale ovoj nadnacionalnog strukturi postajući njen konstitutivni deo, i države koje gravitiraju EU daju suverenitet nad odlučivanjem o upravljanju sopstvenim granicama, teritorijama, službama i zakonima, postajući izvršioци kontrole kretanja prema EU „na daljinu“ i deo spoljnog graničnog pejzaža.

Karakteristike pojedinih graničnih pejzaža se diskurzivno definišu graničnim **spektaklima**, prenaplašenim prezentacijama određenih praksi kretanja i njegovog sprečavanja ali i njihovih posledica, kao i sledstvenim prećutkivanjem onih praksi koje od toga odstupaju ali i strukturnih faktora koji do njih dovode. Tako je, na primer, spektakularizacijom kolona ljudi koje se kreću u jednom smeru 2015. godine Balkan ocrtan kao područje jednosmernog hipertranzita (v. **balkanski koridor**). Loši uslovi života u kampovima u Bosni i Hercegovini 2019. godine predstavljeni su kao posledica lošeg upravljanja migracijama u ovoj zemlji i rasizmom i neosetljivošću lokalnog stanovništva pri čemu je uloga EU koja diktira i način kretanja i ostajanja u BiH (**pušbek**), i izgradnju sistema kampova (**pulbek**) i pristupa pomoći (**humanitarizam**), ostala sakrivena. Granični pejzaž ocrtava se kao mesto nasilja prema osobama u pokretu i brutalnog delovanja (para)milicija a sporazumi sa državama članicama EU koji su generisali takve prakse se javljaju tek kao prigušene konture, a češće kao koincidencije. Slično tome, **smrti** na putu predstavljaju se kao posledica tvrdoglavosti osoba u pokretu i beskrupuloznosti krijumčara, a uloga evropskog graničnog režima koji primorava ljude na opasno kretanje se prećutkuje (**prisila**). Pojedine lokacije, kao što je Mediteran, postaju prepoznatljive upravo kao mesta masovnih smrti ljudi u pokretu, odnosno **morska grobnica**.

Osim praksama, granični pejzaži formulišu se i fizičkim markerima, kao što su **ograde**, zemljište sa koga je uklonjeno rastinje (**sječa šume**), vidljivo prisustvo uniformisanih lica, ali i postavljanje formalnih kampova na rubove ili van naselja, u blizini deponija i slično.

10.12.2022.

Literatura

Appadurai, Arjun. 1996. *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Brambilla, Chiara. 2015. "From Border as a Method of Capital to Borderscape as a Method for a Geographical Opposition to Capitalism". *Bollettino Della Società Geografica Italiana Roma* 13(8)/3: 393-402.

Stojić Mitrović, Marta i Ana Vilenica. 2019. "Enforcing and Disrupting Circular Movement in an EU Borderscape. Housingscaping in Serbia". *Citizenship Studies* 23/6: 540-558.